

SOẠN BÀI SỬ DỤNG MỘT SỐ BIỆN PHÁP NGHỆ THUẬT TRONG VĂN BẢN THUYẾT MINH

Soạn bài sử dụng một số biện pháp nghệ thuật trong văn bản thuyết minh gồm các hướng dẫn trả lời câu hỏi bài tập trang 12 đến 15 SGK Ngữ văn 9 tập 1.

KIẾN THỨC CƠ BẢN

Muốn bài thuyết minh sinh động, hấp dẫn thì bên cạnh các phương pháp thuyết minh thường dùng (như định nghĩa, giải thích, phân loại, so sánh, nêu số liệu và ví dụ, dùng biểu đồ...), người ta có thể vận dụng thêm một số biện pháp nghệ thuật để phụ trợ (như kể chuyện, thuật, đối thoại, dùng cách nói ẩn dụ, nhân hoá hoặc các hình thức thơ, vè ...).

Việc sử dụng các biện pháp nghệ thuật phải đảm bảo nguyên tắc, các biện pháp nghệ thuật góp phần làm nổi bật đặc điểm đang thuyết minh, không lấn át để biến thành bài văn nghệ thuật về đối tượng cần thuyết minh.

GỢI Ý TRẢ LỜI CÂU HỎI SÁCH GIÁO KHOA

Hướng dẫn trả lời các câu hỏi bài tập trang 12 và 15 sách giáo khoa Ngữ Văn 9 tập 1.

I. TÌM HIỂU VIỆC SỬ DỤNG MỘT SỐ BIỆN PHÁP NGHỆ THUẬT TRONG VĂN BẢN THUYẾT MINH.

1. Ôn tập văn bản thuyết minh

Yêu cầu: Văn bản thuyết minh có những tính chất gì? Nó được viết ra nhằm mục đích gì? Cho biết các phương pháp thuyết minh thường gặp?.

Trả lời:

- Văn bản thuyết minh có tính chất khách quan, thực dụng, là loại văn bản có khả năng cung cấp tri thức xác thực, hữu ích cho con người.
- Văn bản thuyết minh là kiểu văn bản thông dụng trong mọi lĩnh vực đời sống nhằm cung cấp tri thức về các hiện tượng và sự vật trong tự nhiên, xã hội bằng phương thức trình bày, giới thiệu giải thích.
- Các phương pháp thuyết minh thường dùng:

a. Phương pháp nêu định nghĩa

Ví dụ

- Tiến sĩ là người đỗ cao nhất trong kì thi Đình. Ngày trước, người đi học sau khoảng 10 năm đèn sách đủ vốn chữ để dự thi Hương, tức khoa thi tổ chức liên tỉnh, cứ ba năm mở một khoa...

- Giun đất là động vật có cơ thể phân đốt, gồm khoảng 2500 loài, chuyên sống ở vùng đất ẩm.

b. Phương pháp liệt kê là phương pháp kể ra lần lượt các đặc điểm, tính chất của sự vật theo một trật tự nào đó.

Ví dụ: Tại đây có một số hiện vật quý: bên trái có chuông Bích Ứng đại chung (chuông lớn của nhà Giám) do Nguyễn Nghiễm đúc năm 1768, bên phải có một tấm khánh đá, mặt trong có hai chữ Thọ Xương...

c. Nêu ví dụ cụ thể:

Phương pháp này giúp người đọc hiểu được sự lợi hại của một hiện tượng nào đó.

Ví dụ: Bao bì ni lông trôi ra biển làm chết các sinh vật khi nuốt phải. Đặc biệt, bao bì ni lông màu đựng thực phẩm làm ô nhiễm thực phẩm do chứa các kim loại như chì, ca-đi-ni gây tác hại cho não và là nguyên nhân gây ung thư phổi. Nguy hiểm nhất là khi các bao bì ni lông thải bị đốt, các khí độc thải ra đặc biệt là chất đi-ô-xin có thể gây ngộ độc, gây ngất, khó thở, nôn ra máu, ảnh hưởng đến các tuyến nội tiết, giảm khả năng miễn dịch, gây rối loạn chức năng, gây ung thư và các dị tật bẩm sinh cho trẻ sơ sinh...

(Thông tin về Trái Đất năm 2000)

d. Phương pháp dùng số liệu (con số).

Ví dụ: Trong số báo đầu tháng 9, tạp chí Forbes Mỹ đã thực hiện cuộc thống kê về công ăn việc làm với kết quả như sau:

Thu nhập cao nhất	Bác sĩ phẫu thuật	Nha sĩ	Đầu bếp
Thu nhập thấp nhất	Bồi bàn	Cưa xẻ gỗ	Thợ lợp nhà
Nghề nguy hiểm nhất	Tài xế xe tải	Lính cứu hỏa	Ngư dân

Ba nghề được trả lương cao nhất ở Mỹ đều liên quan đến việc chữa trị cơ thể con người. Các bác sĩ và nhà phẫu thuật có thu nhập cao nhất. Tính trung bình năm 2001 họ kiếm được hơn 138.400 đôla mỗi người...

e. Phương pháp so sánh: Phương pháp so sánh có tác dụng làm nổi bật bản chất của vấn đề cần được thuyết minh.

Ví dụ: Bút máy là loại bút được chế tạo bằng nhựa, kim loại xuất hiện ở phương Tây khoảng giữa thế kỉ XX. Ngòi bút là kim loại tổng hợp, không rỉ sét, có khi còn được mạ vàng. Trên ngòi bút là một ruột bút bằng chất dẻo, đàn hồi như piston để bơm một số lượng mực, có thể viết trong thời gian vài ngày.

f. Phương pháp phân loại, phân tích.

Đối với những loại sự vật đa dạng, người ta chia ra từng loại để trình bày. Đối với sự vật có nhiều mặt, người ta chia ra từng mặt để thuyết minh.

Ví dụ: Muốn thuyết minh về một thành phố, có thể chia thành từng mặt: 1. Vị trí địa lí - 2. Khí hậu - 3. Dân số - 4. Lịch sử - 5. Văn hoá và con người - 6. Địa danh và sản vật

2. Viết văn bản thuyết minh có sử dụng một biện pháp nghệ thuật.

Yêu cầu: Đọc văn bản Hạ Long - Đá và nước (Trang 12 SGK) và cho biết: Văn bản này thuyết minh đặc điểm của đối tượng nào? Văn bản có cung cấp được tri thức khách quan về đối tượng không? Văn bản đã vận dụng phương pháp thuyết minh nào là chủ yếu?

Trả lời:

Văn bản này thuyết minh đặc điểm của "đá" và "nước" ở vịnh Hạ Long.

Tác giả đã đưa ra các nhận xét ngắn gọn, chính xác *"chính nước làm cho đá sống động, làm cho đá vốn bất động và vô tri bỗng trở nên linh hoạt, có thể động đến vô tận, Có tri giác, có tâm hồn"*. Các ý ở đoạn thứ hai, thứ ba, thứ tư của bài nhằm chứng minh cho nhận xét trên.

- Văn bản đã cung cấp cho ta những tri thức khách quan về "đá" và "nước".

- Bài văn sử dụng phương pháp giải thích, phân loại và miêu tả là chính.

Bên cạnh đó, có lúc tác giả đưa vào các biện pháp tu từ nhân hoá: *"và cái thập loại chúng sinh Đá chen chúc khắp vịnh Hạ Long kia, già đi, trẻ lại, trang nghiêm hơn hay bỗng nhiên nhí nhảnh, tinh nghịch hơn, buồn hơn hay vui hơn..."*, so sánh để tạo sự sinh động: *"Con thuyền của ta mỏng như lá tre tự nó bập bênh lên xuống theo con triều..."*.

II. LUYỆN TẬP

1. Đọc văn bản sau và trả lời câu hỏi.

a. Văn bản có tính chất thuyết minh không? Tính chất ấy thể hiện ở những điểm nào? Những phương pháp thuyết minh nào đã được sử dụng?

b. Văn bản thuyết minh này có nét gì đặc biệt? Tác giả đã sử dụng những biện pháp nghệ thuật nào?

c. Các biện pháp nghệ thuật ở đây có tác dụng gây hứng thú, làm nổi bật nội dung cần thuyết minh hay không?

Trả lời

Văn bản thuộc thể loại truyện vui, thuộc kiểu thuyết minh có sử dụng một số biện pháp nghệ thuật. Ở đây, yếu tố thuyết minh và yếu tố nghệ thuật kết hợp rất chặt chẽ.

a) Tính chất thuyết minh: giới thiệu loài ruồi một cách khoa học “Con là Ruồi xanh, thuộc họ côn trùng, hai cánh mắt lưới”.

- Họ, giống, loài (định nghĩa, phân loại). “Họ hàng con rất đông, gồm Ruồi trâu, Ruồi vàng, Ruồi giấm...”,
- Tập tính sinh sống, sinh đẻ (số liệu). “Một đôi ruồi, trong một mùa từ tháng tư đến tháng tám nếu đều mẹ tròn con vuông sẽ đẻ ra 19 triệu tỉ con ruồi, ảnh hưởng xấu tới môi trường sinh thái”.
- Đặc điểm cơ thể (liệt kê). “Một là nuôi sống nơi dơ bẩn, mang nhiều vi trùng gieo rắc bệnh tật, Bên ngoài ruồi mang 6 triệu vi khuẩn, trong ruột chứa đến 28 triệu vi khuẩn”.

- Những phương pháp thuyết minh đã được sử dụng là: Phương pháp giải thích, phương pháp liệt kê, phương pháp dùng số liệu và phương pháp phân loại.

b) Nét đặc biệt của bài này là sự lôi cuốn, thú vị. Sở dĩ như thế vì tác giả đã sử dụng biện pháp nghệ thuật nhân hoá, sáng tạo, tưởng tượng linh hoạt như dựng và nhân vật Ngọc Hoàng, luật sư...

c) Các biện pháp nghệ thuật như nhân hoá, dựng lên các nhân vật hư cấu làm cho bài văn hấp dẫn, gây hứng thú và làm nổi bật lên nội dung cần thuyết minh.

2. Đọc đoạn văn sau và nêu nhận xét về biện pháp nghệ thuật được sử dụng để thuyết minh.

Trả lời

Các biện pháp nghệ thuật nói ở đây như kể chuyện, tự thuật, đối thoại (hỏi đáp) theo lối ẩn dụ, nhân hoá, các hình thức vẽ, diễn ca... Ví dụ: Thuyết minh một đồ vật, loài cây, vật nuôi ấy tự kể chuyện mình (cây lúa tự thuật, giống mèo tự thuật, cái cặp sách tự thuật...) hoặc kể một câu chuyện hư cấu về chúng (chuyện Ngọc Hoàng xử tội Ruồi xanh...). Thông thường hơn cả là phát huy trí tưởng tượng, liên tưởng, vận

dùng các phép nhân hoá, ẩn dụ, so sánh để khơi gợi sự cảm thụ về đối tượng thuyết minh. Cũng có thể dùng lối vẽ, diễn ca để thuyết minh sự vật cho dễ nhớ.

Ví dụ: Trước đây, để giúp đồng bào dễ nhớ các chữ cái, người ta đã làm nhiều câu vè, có câu như sau: O tròn như quả trứng gà, Ô thời thêm mũ, Ơ thời thêm râu.

Điều quan trọng là các biện pháp nghệ thuật này chỉ có tác dụng phụ trợ làm cho văn bản thêm hấp dẫn, dễ nhớ nhưng không thay thế được bản thân sự thuyết minh là cung cấp tri thức khách quan, chính xác về đối tượng.

// Trên đây là toàn bộ tài liệu hướng dẫn **soạn bài sử dụng một số biện pháp nghệ thuật trong văn bản thuyết minh** đã được Đọc Tài Liệu biên soạn để giới thiệu đến các bạn. Mong rằng bài viết này cùng hệ thống tài liệu [soạn văn 9](#) của chúng tôi sẽ là người bạn đồng hành, giúp các em học sinh học tốt hơn môn học này.